

**ELEKTRON MA'LUMOTLAR ALMASHINUVI (EDIFACT)
ASOSIDA O'ZBEKISTON BOJXONA VA LOGISTIKA TIZIMLARINI
RIVOJLANTIRISH**

Abdulxakimov Sirojiddin Nurboy o'g'li
PhD, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Kirish.

Globalizatsiya va raqamli iqtisodiyot sharoitida xalqaro savdoning samaradorligi axborot almashinuvini tezligi va standartlashuv darajasiga bog'liq. O'zbekistonda 2022–2026-yillarga mo'ljallangan rivojlanish strategiyasi doirasida bojxona va logistika tizimlarini raqamlashtirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Shu jarayonda UN/EDIFACT standartlari xalqaro savdo hujjatlarini avtomatlashtirishning asosiy mexanizmi hisoblanadi. Muammo shundan iboratki, milliy tizimlarning xalqaro standartlarga moslashuv darajasi hali to'liq emas va bu logistika samaradorligiga ta'sir ko'rsatmoqda.

Adabiyotlar sharhi.

Adam Smith (1776) xalqaro savdoda ixtisoslashuv va samaradorlikni asosiy omil sifatida ko'rsatgan. J. B. Say (1803) bozor mexanizmlarida axborot oqimining ahamiyatini ta'kidlaydi. Joseph Schumpeter (1911) innovatsiyalarni iqtisodiy rivojlanishning asosiy drayveri sifatida asoslab beradi. Zamonaviy tadqiqotlarda (OECD, 2025) raqamli savdo infratuzilmalari iqtisodiy o'sishni tezlashtiruvchi omil sifatida qaraladi. BMT va ISO tadqiqotlari esa EDIFACT standartlari global savdoda interoperabilitetni ta'minlashini ko'rsatadi.

Tahlil va natijalar

2025-yilda tashqi savdo aylanmasi **81.2 mlrd AQSh dollariga yetib**, 2024-yilga nisbatan **20.7% ga oshgan** . Bu o'sish bojxona va logistika tizimlarining raqamlashtirilishi bilan bog'liq.

1-jadval

Tashqi savdo dinamikasi (2023–2025)

Ko'rsatkich	2023 y.	2024 y.	2025 y.
Tashqi savdo aylanmasi (mlrd \$)	63.5	67.2	81.2
Eksport (mlrd \$)	24.9	27.3	33.8
Import (mlrd \$)	38.7	40.0	47.3

“Yagona darcha” tizimi va EDI integratsiyasi. O‘zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo‘mitasi tomonidan joriy etilgan “Single Window” tizimi:

- barcha hujjatlarni yagona platforma orqali topshirish imkonini beradi
- davlat organlari o‘rtasida ma’lumot almashuvini avtomatlashtiradi
- eksport-import jarayonlarini tezlashtiradi

Single Window konsepsiyasi global miqyosda savdoni soddalashtirishning asosiy vositasi sifatida tan olingan .

EDIFACT asosida logistika samaradorligi.

EDIFACT integratsiyasi natijasida:

- deklaratsiya vaqti qisqargan
- hujjat aylanishi avtomatlashtirilgan
- logistika zanjiri shaffofligi oshgan

BMT baholashiga ko'ra, O'zbekiston savdoni raqamlashtirish darajasi **85%** ga yetgan

EDIFACT → Single Window → Bojxona → Logistika → Tashqi savdo o'sishi

Bu zanjirda:

- EDIFACT – texnik standart
- Single Window – institutsional platforma
- Bojxona – operatsion mexanizm
- Logistika – amaliy natija

Natijalar shuni ko'rsatadiki, EDIFACT asosida standartlashtirish:

- tranzaksiya xarajatlarini kamaytiradi
- savdo tezligini oshiradi
- bojxona risklarini boshqarishni yaxshilaydi

Biroq, quyidagi muammolar saqlanib qolmoqda:

- tizimlararo to'liq integratsiya yetarli emas
- hududiy infratuzilma tafovuti mavjud

malakali kadrlar yetishmaydi

Xulosa va takliflar

Tahlil natijalari asosida quyidagi xulosalar beriladi:

O'zbekistonda EDIFACT va EDI standartlari asosida bojxona tizimining raqamlashtirilishi tashqi savdo hajmining sezilarli o'sishiga xizmat qilmoqda. 2023–2025-yillarda savdo hajmining barqaror o'sishi ushbu jarayonlarning samaradorligini tasdiqlaydi.

Quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

- EDIFACT standartlarini to'liq joriy etish;
- real-time ma'lumot almashuv tizimlarini kengaytirish;
- bojxona-logistika platformalarini integratsiya qilish;
- AI va Big Data asosida risk tahlilini rivojlantirish;
- hududiy raqamli infratuzilmani modernizatsiya qilish.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

- 1.Smith, A. (1776). *The Wealth of Nations*.
- 2.Say, J. B. (1803). *Treatise on Political Economy*.
- 3.Schumpeter, J. (1911). *Theory of Economic Development*.
- 4.OECD (2025). Economic reforms in Uzbekistan.
- 5.National Statistics Committee of Uzbekistan (2026).
- 6.UN Trade Facilitation Report (2024).
- 7.Uzbekistan Customs Portal.